

Radio-București

Conferință

10 dec. 1932

ora 20.20

N. N. TONITZA.

45

RADIODIFUZIUNEA București		
S'a emis și plătit azi 10. XII. 1932 ora 20.20		
Conferința D-lui N. N. Tonitza		
despre <u>Mangalia zugrăvită în cuvinte.</u>		
Casier,	Gh. Gheorghiu.	
Inreg. la No.	Dulap	Raft

MANGALIA ZUGRAVITA IN CUVINTE

[Am un vechi prieten, care suferă de o manie curioasă : Când e vorba să plece în viligiatură, mi'și face nici un plan de călătorie. -- Nu se interesează, din vreme, despre casa unde va locui ; nu vrea să gândească la localitatea unde va trebui să descindă -- și nici nu se fixează, macar aproximativ, asupra regiunii unde va fi silit să 'și petreacă lunile de vacanță

[Sosita ziua plecării -- (ora nu'l privește nici odată) -- prietenul se propteste cu un "taxi" în poarta locuinței, își încarcă la rezezeală familia și bagajul -- și, ajuns la gară, întreabă pe primul hamal ieșit în cale :

[-- La ce oră pleacă trenul ?

[-- Care tren, boierule ?

[-- Al de pornește mai întâi ..

[Prietenul urcă -- spre disperarea nevastei --

în trenul de Chişinău, de Cernăuţi sau Oradيا.
În care mimereste mai repede.

☞ L'am întrebat într-o zi :

☞ — „Bine, mă omule, nu ți se pare că „sistemul” „ăsta”
al tău, de călătorie, e oarecum prea hazardat ?”

☞ — „Ba nu mi se pare de loc !” răspunse el, cu
o seriozitate aproape comică. În deplasările
mele de plăcere nu vreau să am alt guid de
cât întâmplarea. Mă duc să petrec vara, nu acolo
unde știu precis că, de 30 de ani, se înghemie
toată lumea. De locurile astea cu stabilită
reputație balneologică, climaterică sau turis-
tică — fug. . . . Nici din snobism, nici din
timiditate, nici din zgârcenie. Ci pentru că
am convingerea — verificată în nenumărate
împrejurări — că localitățile și priveliștile cele
mai interesante pentru ochiul meu de pictor sunt
doar acele pe care majoritatea viligiaturistilor
noștri nu le cunosc, sau — dacă, întâmplător, le
cunosc, — nu le agreează încă. Faima pitores-
cului stă astăzi — pe tot globul — în puterea pu-
blicității organizate. Iar plăcerea estetică, a
burghezului contemporan, în fața frumuseților
din natură, atârna de existența sau de lipsa
confortului, — ce l întâmpină în călătoriile
sale.

☞ Viligiaturistii de astăzi — viligiaturistii
de toate categoriile sociale — ignorează un amănunt,

care face să fie reamintit. Anume, că mai toate localitățile, celebre astăzi pe întreaga planetă, pentru pitorescul, pentru luxul și pentru viața veselă din ele, au fost, la început — (și nu mai departe de cât acum o jumătate de secol) — miste memorocite sângeroase, în afara căilor de comunicații, sau mizerabile cătune, încă neregistrate pe hărțile respective, în care, pentru prima oară, au îndrăznit să pătrundă doar 2-3 pictori, mânați, spre viroagele acele necunoscute, de curiozitatea drăcească a reținei lor.

[Riviera franceză, bunăoară, — (ca să nu cităm de cât unul din cazurile cele mai elocvente) — ar fi rămas și astăzi o jalnică succesiune de orașe și sate sarace și mizere, dacă ochiul subtil al pictorului nu le-ar fi descoperit, nu le-ar fi simțit și nu le-ar fi trâmbițat frumusețile naturale — până la exaltare.

[Această sinceră și dezinteresată crăinicire — prin viu grai, ca și prin opera plastică, — a unor pictori izolați, pentru splenderile naturale întâlnite în cursul peregrinărilor lor de studii — le-a fost cu desăvârșire fatală. Pitorescul descoperit de ei — un pitoresc virginial și inedit — a fost, încetul cu încetul, invadat de întreprinzătorii civilizației și cari, răstălmăcind criteriile pictoricești și adaptându-le la confortabila

estetică a unei clientele cosmopolite — au izbutit, în scurtă vreme, să preschimbe atâtea umide dar armonioase crâmpene de paradisuri terestre — în ebluisante, incoherente și neurastemizante „Luna-Parkuri” moderne.

[Ceea ce s'a întâmplat în Franța și aiurea — fa-
șal trebuia să se repete și în țara noastră.

[Pentru Exemplificare, oarecum indirectă, me vom strămuta, seara asta, în Dobrogea, — provincia, ~~românească~~ desigur, cea mai puțin „specific românească” în înfățișările ei etnice, dar, fără îndoială, unul din colțurile cele mai pitorești din cuprinsul României, întregite.] Dar cum — într'o conferință redusă, obligatoriu, la 20 de minute, nu ne-am putea ocupa, în diversitatea și adâncimea cunoașterii, de întreg peisajul dobrogean, — îngăduiți-mă să ne fixăm, deocamdată, numai asupra Mangaliei, adică asupra Țărgușorului cel mai puțin cunoscut, cel mai sărman și cel mai dropsit de soartă, din câte străjuiesc pe țărmul românesc al Mării Negre. [Și totuși — după cum veți vedea — Țărgușorul cu cele mai vaste perspective de prosperă înflorire, din câte cunoaștem pe litoralul nostru.]

[Vă mărturisesc ~~secur~~ cu toată sinceritatea, că acum zece ani mi știam, macar cât de cât, unde se află situată, pe harta țării noastre, uceastă Mangalie.]

Î E drept, câți-va camarazi pictori, mai bătrâni, îmi vorbiseră despre ea cu destulă căldură — dar în im-
prejurări cu totul neprielnice pentru ~~oamenii~~ notații
geografice rigurose precise.

Î Mă găseam pentru al doilea an la Tekinghiol-
-Movila, în cura excelentului meu prieten, profesor Dr
Horia Slobozeanu, când fui apucat subit de nostal-
gia vagabondajului pictoricesc. Î Prisonier al câr-
jelor citătea lui de zile, dorul aprig de hoinăreală stu-
dioasă își avea acum rostul și explicația lui. M'am imbarcat
în primul Ford care pleca spre Sudul Mării Negre — și,
într-o oră jumătate, eram la Mangalia.

Î Deși în plin sezon ~~sezon~~ — (ne găseam în August) —
Mangalia era aproape pustie de vizitaturisti. Î Ici
colo, doar câte un ~~vacanțar~~ pensionar, venit aici
mai mult pentru economie de cât pentru splendoarea
plajei și pitorescul Bărgului — își etala, la soare,
fotum obosită și straițele mototolite, — pe scaunul de
lemn, vopsit proaspăt cu albastru-ceruleu — în
usa unei cofemele turcești, unde filigeama de cafea
și se servea, pentru un leu, — iară bacsul își era
refuzat cu o impresionantă demnitate. Î Pe imen-
sitatea plajei, diminutile, nici țipenie de om.

Î Doar spre amurg, când soarele își pierdea din
clocotitoare lui văpaie, — începeau să se ivească
mici siluete stinghere, cari se deplasau, negre,
pe întinderea de aur a nisipului, cu precipitația

măzdrăvanelor semne de exclamație din filmele cu „Michi-Maus”. Eram copilasii de Turci, pentru cari plaja nu avea alt rost și altă însemnătate de cât aceea pe care o are maidanul în jocurile copiilor din mahalalele bucureștene.

I An cu an însă, plaja Mangaliei a prins să se populeze — iar astăzi, în ciuda celor circa zece kilometri de desfășurare, ea este aproape neîncăpătoare față de numărul extraordinar de amatori ai băilor de soare, cari vin aici — din toate colțurile Europei — să-i ceară ospitalitate.

I Fiecare dintre Domniile voastre a cunoscut, desigur, o plajă marecare — și a sorbit cu ochii minunata și scăpărător de pitorească priveliște a nemărginitei grădini cu multicolore ~~pete~~ pete de umbrelute, costume, corturi și trupuri omenești, înscrise.

I Însă pe plaja Mangaliei, — cea mai luminoasă, mai lată și mai desfășurată în lungime din câte există pe tot litoralul Pontului Euxin — spectacolul acesta atinge ~~un~~ nebănuite proporții de feerie.

I Acum 10-12 ani, dar mai ales înainte de război, un trip gol, ~~golăvit~~ golăvit pe nisipul arzător al plajei — stărnea printre bășici și masii mangaliești o senzație vecină cu groaza.

I Turcoaisele, în special, nu izbuteau să-și readă

ochilor, cum de nu iese marea din albura ei, ca să se rostogolească și să înghită goliciunea ome-
nească, ce se răsfată cu nemurimare spre fântâna
învierii. „Sezonisti” — aceste creaturi „ne-
bune și spurcate” n’au putut multă vreme — cu
toată legendara ospitalitate musulmană — să
găzduiască sub acoperământul unei gospodării
Turcești.

În timpul însă a spulberat spaima Turcilor, căci
„sezonisti” s’au dovedit a fi oameni tare curviești;
în purtările lor cu semenii — buni, săritori la
nevoile altora — dar, mai presus de ori ce, „galea-
toni” cu totuși, ca niște feciori de poșale.

În Astâ-zi, ori ce vizitator al Mangalicii poate pă-
trunde în casa unui Turc, cu ușurința cu care ar pași
pe poarta unui parc public.

În casa Turcului mangalez este cu adevărat un
parc. Un parc minuscul — înconjurat de malte
și grosolane ziduri de piatră — care îți reamintește
însimănțarea, liniștea și bogăția florală a vechilor
mimicaturi persane.

În dim uliță, cauți cu luare aminte, pipăind aproape
zidăria înformă și leproasă a ulucilor de bo-
lovani — ca să diluești portita de stejar, în-
coloră și putredă. Priinzi în mână clanta de
fier, barbar mestesugită — și zângănești cu
ea, în chip de sonerie.

I Se aud pași ușori, călcând peste prunduri de scoici.
 I Apoi portita se deschide încet, — scârtâind în balamalele
 ei ruginite. Apare o barbă albă, frumos rotunjită — și un fes =
 roșu. I Doi ochi negri — un negru uleios și fierbinte — te
 privește cu o vesel-maiivă nedumerire. I Tu stai o
 clipă, locului, surprins. I Dar portita s'a desfăcut
 în lături, ca miste brațe bătrâne care te îmbrăie.
 I Turcul îți face o temenea, laolaltă umilă
 și demnă — și te auzi îndemnat să intri:
 I — « Poftim! »
 I Pășești ~~stânjenit~~ stânjenit. I Te simți, în curio-
 zitatea ta de străin, ~~ca~~ parcă prea brutal — și
 inoportun. I În spatele tău, poarta s'a închis
 și s'a zăvorât — singură. I De pretutindeni
 te învăluie o răcoare binefăcătoare — și nemu-
 mătate mirezme de flori, — în care predomină parfumul
 discret-monacal al busuiocului.
 I Curtea Turcului — toată — e o grădină. Nu te
 pricepi pe unde să calci, ca să nu scuturi peta-
 lele fragile ale unui lujor sau să nu stricești
 o bufa de panselute. Aproape inexistentă
 în înălțarea ei, locuința Turcului e o succe-
 simne de cămăruțe albe, cu ferestruși cât
 tabacherea și prispe pitice, pe lutul proas-
 păt al cărora stau întinse saltelute de
 lână. De stâlpii pridovarilor se încolă-
 cesc șerpii verzi ai umbrarelor de viață.

I O bătrână centenară, bolborosește - cinchită la pământ - deasupra unui ceaslov străvechiu. Ochi ei stersi, se desprind, din când în când, de pe paginile mucepăite și privesc spre cerul de un albastru ireal. Aud implorările, par' că smulse din străfundul mădurelor ei neputincioase : « Alah!... Alah!...
... Alah!... »

I În cele 2-3 clipe cât mi-a trebuit să privesc în jurul-mi, ca să mă desmeticesc, - sub zarzărul din mijlocul curții. A'a și improvizat o mesută, acoperită cu o fată de boram - gie, pe mijlocul și pe marginile căreia înfloresc cusături de o excepțională finețe.

I De sub un șapron spoit cu var, se iveau silueta - tulburătoare, prin ritm și eleganță - ei forte timore turcoaise în salvări și papuci de mărgele - fori ciorapi. Tava pe care o poartă în mâini - cu dulceață și cafele - e de argint vechi și greu. Fata turcoaisei nu e acoperită. Ochi ei - sub sprincenele arcuite, - împreunate artificial cu cărbune - par doi soimuri negri, prizonieri între colosalele zăbriele ale gemelor. I Și râde. Siragul dinților ei albi are o seducție pri-mejdicioasă. Mă înclin - și mulțumesc - mult - pentru cofea și pentru dulceață.

I ~~și~~ Fata pleacă, legănându-și — sub
 salvării portocalii — fructele soldurilor,
~~și~~ virginale.

I La plecare, băbănuțul țure mi se recoman-
 dă — cu o intonare tăvănănată, ca și cum
 și-ar cere iertare de vre-o neconvingătoare.

I Când îi spun că sunt pictor — ochii lui se
 dilată nemăsurat — și gura îi se lărgeste
 într'un răs franc, de copil bun și
 sticb.

I În pragul porții ei povestește cum
 a cunoscut și s'a împrietenit cu atâți
 pictori, cari i-au trecut pragul casei înainte
 de război — și cum prietenul lui
 cel mai bun e, astăzi, Gala Galaction.

I În amurgul aceluiași zide stam, cu un
 grup de proaspăt cunoscuți lucrători, pe
 trotuarul unei cofetării. I Prin fața noastră,
 într'o pitorească îngheșă: grupuri
 de copii gălagii; perechi de doamne
 ostentative costume de plajă — și doamne
 în decolteuri pârșite, saluri orientale
 pe umeri — și balansare felină în șira
 spinării.

I Marea, în fundul bulevardului din față,

grondă supărată și violacee. O barcă
cu pânză se bănuia, colo departe spre
orizont, săltând pe valuri. Pe fondul
acela sumbru, petecul jucăuș de pânză
părea o aripă de pescăruș, rătăcită pe
prin vâzduhurile agitate.

Î Noaptea, până târziu, prin ferestrele deschise ale
camerei dela hotel, pătrund rostogolirile
surde ale Palazurilor.

Î Adorm ca într'un gigantic ~~zgomot~~ huruit
de tremuri.

Î Mă trezesc cu un potop de lumină pe cersa-
furile divanului din odaie.

Î Lenea mi-a fost binefăcătoare: am făcut,
fără voia mea — și cât se poate de matinal —
o baie de soare la domiciliu.

Î Nu știu cât e ceasul. Dar trebuie să
fie târziu. ~~Am~~ Amunc halatul în spate —
și-mi scot torsul pe fereastră.

Î La orizont — pe muchea ideal orizontală a
albastrelui marin — un ~~mic~~ licurici, ca o așchie
de diamant strălucind în soare — se deplasează
imperceptibil spre Sud.

Î E „Principessa” — micul, elegantul și temera-
rul nostru vapor de pasageri — în drum spre
Stambul.

Unde-va, departe, se aude Larma

argintie a colonistilor de copri - pe plaja.

Un duș cu apă rece; un costum sumar;
cutia cu vopsele la subțivara - și scobor
scările hotelului.

I Mă duc, direct, la Turcul cel bătrân.

Pentru azi, programul meu de lucru e hotărât:

Voi schița pe Gevriș, în salvării ei por-
tocalii, profilată pe sâmbi sângerânci ai
bujarilor, din grădinița liniștită, ~~și~~ intimă
și bizară - ca străvechile miniaturi persane.